

România modernă este opera Partidului Național Liberal. (Dinu Brătianu)

TEZAU

Foaie a Bibliotecii Academiei Române

BLAZONUL FAMILIEI BRĂȚIANU

ANUL VI, NR.7

IULIE 2025

APARE LUNAR

150 DE ANI

DE LA ÎNFIINȚAREA PARTIDULUI NAȚIONAL LIBERAL

pag. 2-3

PICU PĂTRUȚ

MISIONAR ȘI CĂRTURAR

pag. 12

LEGĂTURILE ROMÂNILOR CU CREȘTINII RĂSĂRITENI ÎN VREMEA LUI ANTIM IVIREANUL

pag. 4-5

PRINȚESA MARTHA BIBESCU

UNA DIN CELE MAI FASCINANTE PERSONALITĂȚI

pag.10-11

HRISOAVE ORNATE CU MINIATURI FLORALE

pag. 8-9

INCURSIUNE ÎN ISTORIA TIPARULUI CU CARACTERE ARABE DESTINAT CREȘTINILOR

pag. 6-7

MOARTEA LUI ABEL, BUDA, 1818

Laicizarea masivă a tiparului, îndeosebi la începutul secolului al XIX-lea, se observă în tematica lucrărilor publicate, multe dintre ele fiind cărți de literatură practică, utilitară, vizând educarea și civilizarea maselor, dar și lucrări de beletristică, memorii de călătorie, cărți de istorie și geografie, prezentări ale situației provinciilor românești. Atrag atenția, în special, primele traduceri din Voltaire, *Tragedia lui Oreste*, în două ediții, 1817 și 1820, din Fenelon, *Întâmplările lui Telemah*, în 1818, din Salomon Gessner, *Moartea lui Abel*, tot în

1818, din Pierre Blanchard, *Plutarh Nou*, în 1819 și din Johannes Kampe, *Descoperirea Americii*, imprimată în 1816. O dovadă a legăturilor strânse și neîntrerupte între cele trei provincii românești, a circulației ideilor și cărților fiecărei epoci, a faptului că Țările Române și-au construit și și-au afirmat unitatea mai întâi prin cultura, limba și credința sa, o constituie publicarea unor autori și a unor lucrări din și despre spațiul moldo-valah în centrele tipografice din Buda și Viena.

150 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA

Se spune că „Recunoștința este o floare rară”. Avem datoria, de aceea, ca atunci când o astfel de floare rară se sădește pe pământ românesc să o facem cunoscută.

În ziua de 24 noiembrie 2017, la 90 de ani de la dispariția marelui om de stat Ion I. C. Brătianu, făuritorul României Mari, primăria orașului Oradea, condusă de adevărați români gospodari, în frunte cu Ilie Bolojan, aduce un omagiu prin dezvelirea unei statui ce i-o închină. Este poate primul demers pe care o administrație îl face pentru a onora Centenarul Marii Uniri.

Cred că al doilea gest de recunoștință ar fi reamplasarea în Piața Unirii din Oradea a statuii Regelui Ferdinand, întregitorul țării. Această statuie fusese realizată și amplasată în Piața Unirii în 1926, când era prim-ministru Ion I. C. Brătianu, fiind dată jos, de „forțele răului”, în anul 1940.

S-au împlinit 100 de ani de când țara noastră a hotărât să intre într-un război crâncen Primul Război Mondial pentru a împlini un ideal de veacuri: Unirea cea Mare.

Și, pentru că această decizie luată după multă chibzuință, s-a datorat în bună parte lui Ion I. C. Brătianu, încercăm să facem să re trăiască personalitatea sa. Iată și Declarația de Război semnată de Regele Ferdinand și tot Guvernul, în frunte cu Ion I. C. Brătianu (aflată în A.N., publicată în premieră).

Ion I. C. Brătianu s-a născut pe 20 august 1864, fiind al treilea dintre cei opt copii ai lui Ion și Pia Brătianu. După absolvirea studiilor liceale la Colegiul „Sf. Sava”, Ion I. C. Brătianu va urma cursurile Școlii de Poduri și Șosele din Paris, la îndemnul tatălui său.

Este interesant de arătat că, mama sa, Pia, apreciindu-i talentul literar, propunea ca „Pe Ionel să-l facem avocat, ne scoate sărăcia din casă”, propunere la care Ion I. C. Brătianu se opunea cu îndârjire, spunând: „Este singura profesie de la care îi opresc pe băieții mei cu amenințarea de blestem și de a le lua numele. Nici o conștiință nu rezistă la ispitele pledoariilor și la controversile cauzelor. În Cameră, avocații mi-au amărât zilele îndestul”.

În vara anului 1883, Ion I. C. Brătianu pleacă la Paris să-și continue studiile. Urmează un an liceul Saint-Barbe și apoi, între

1884-1886, Școala Politehnică. După trei ani de pregătire matematică, Ion I. C. Brătianu se înscrie la Școala de Poduri și Șosele din Paris, pe care o absolvă în anul 1889, când primește diploma de inginer constructor.

Despre viața și studiile lui Ion I. C. Brătianu în acești șapte ani putem afla informații din impresionanta corespondență pe care a purtat-o cu familia, peste 2.300 scrisori adresate părinților și fraților, scrisori păstrate la Biblioteca Academiei Cabinetul de Manuscrise, documente din păcate puțin cercetate.

Iată câteva dintre aceste scrisori ale lui Brătianu. La 3 martie 1887, Ion I.C. Brătianu îi destăinuia tatălui său, într-o scrisoare, că era atras de cursul de Hidraulică și că se gândea să se specializeze în această ramură, „adică în porturi, canaluri și mai ales irigații, atât de necesare țării noastre.” De altfel, prof. ing. Alfred Durand Claye, titularul cursului, un

strălucit specialist să vadă „lucrările de regularizare a cursurilor torențiale și irigații din sudul Spaniei, mai ales, care se aseamănă mult cu România.” Să reținem atenția ce se acorda în urmă cu 130 de ani construcției de canale și irigații... Iar noi ce facem astăzi, am distrus irigațiile și am abandonat canalul de pe Siret și București-Dunăre...

Cu mult haz, Ion I.C. Brătianu descria familiei, la 23 aprilie 1887, desfășurarea examenului de chimie, arătând că, „după 3 zile de manipulări și spargerii de sticle și sticlute în laboratorul de chimie, a obținut nota 16 (notele erau până la 20). Revenit în țară pentru a-și petrece vacanța, Ion I.C. Brătianu participă în iunie 1887, alături de A. Saligny, la inaugurarea liniei ferate la Râmnicu Vâlcea, dar și la cercetarea construcției docurilor și silozurilor de la Brăila, primele silozuri din Europa la care s-a folosit betonul armat prefabricat.

În cel de al doilea an de studii (1887/1888) la Școala de Poduri și Șosele din Paris, Ion I.C. Brătianu urmează cursurile obligatorii, dar și un curs de Drept administrativ, care era obligatoriu pentru francezi, dar pe care Ionel îl va urma, socotindu-l folositor. (Astăzi, la noi, se reînființează INA condus de dl ministru P. Năstase). Practica din vara anului 1888, el și-o va începe pe șantierele inginerului Gustave Eiffel, care-l primește la recomandarea lui Eugeniu Carada, cu care era prieten.

Amintesc că Eugeniu Carada, fondatorul Băncii Naționale a României în 1880, a fost ca un al doilea tată pentru Ionel Brătianu, îndrumându-l în anii formării ca inginer, dar și ca politician și om de stat, ulterior. Dovadă stă corespondența dintre cei doi, la 4/16 decembrie 1883. Iată o scrisoare pe care E. Carada i-o trimetea la Paris lui Ionel, scrisă și semnată de mâna sa, aflată în Arhiva Brătianu de la B.A.R.

Gustave Eiffel, la rugămintea lui E. Carada, îi va da lui Ionel scrisori de recomandare pentru a vizita alte 10 uzine.

Despre atelierele pe care le va cerceta Ion I.C. Brătianu, spunea: „Atelierele de construcții, după cum văd, se aseamănă toate. Acel al lui Eiffel are însă un caracter mai simplu, mai practic, mai inteligent prin urmare”. În anii 1888, erau în plină desfășurare lucrările de construcții ale viitoarei Expoziții Universale de la Paris din 1889. Astfel că Ion I.C. Brătianu va putea să urmărească o parte din aceste lucrări și mai ales Turnul Eiffel, proiectat și executat de G. Eiffel (cele 7 milioane nituri bătute).

După încă un an de studii, la 27 mai 1889 Ion I.C. Brătianu anunță întreaga Familie că a absolvit Școala de Poduri și Șosele din Paris, devenind inginer.

Semnează scrisoarea „Inginer Ion I.C. Brătianu”.

În toamna anului 1889, Ion I.C. Brătianu se întoarce în țară, cu dorința de a intra în corpul tehnic pentru a-și dovedi capacitatea profesională. De altfel, nici tatăl său nu dorea să-și vadă fiul implicat în hățișurile vieții politice înainte de experiența pe care i-o oferea munca, iar tot ce știa el mai bine în momentul revenirii era ingineria.

La 1 noiembrie 1889, este numit inginer asistent în serviciul căii

PARTIDULUI NAȚIONAL LIBERAL

ferate Fetești-Cernavodă, condus de inginerul Anghel Saligny.

Lui Ion I. C. Brătianu i se va încredința conducerea lucrărilor de lărgire a liniei Bacău-Piatra Neamț, studiul și construcția variantei noi pentru amplasarea gării din Râmnicu Sărat.

În același timp, va participa și la construcția podului peste Dunăre, sub conducerea directă a lui A. Saligny.

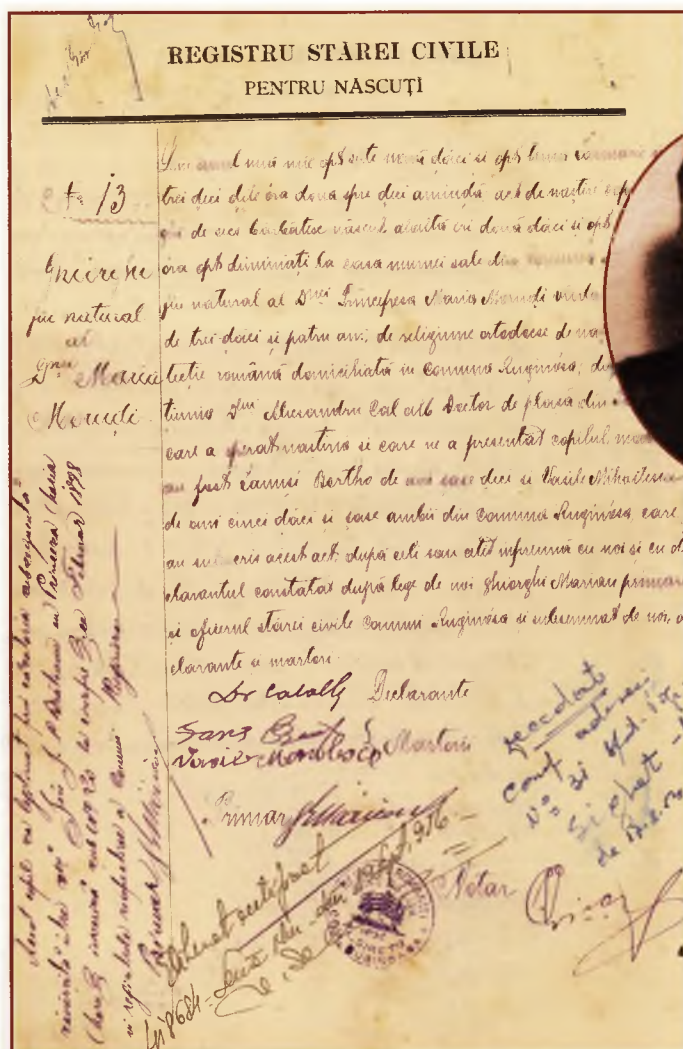
Printre celelalte sarcini, A. Saligny îi va încredința lui Ion I.C. Brătianu conducerea serviciului fotografia podului peste Dunăre.

Mărturie stă și scrisoarea pe care el i-o trimite fratelui său Vintilă, la Paris, pentru a-i cumpăra un aparat fotografic.

Carierea inginerească a lui Ion I. C. Brătianu se sfârșește în anul 1895, septembrie, după inaugurarea podului peste Dunăre.

Atunci, la insistențele lui D. Sturdza, el va candida pentru parlament, fiind ales deputat de Gorj în 1896. În 1897, la nici 33 de ani, lui Ion I. C. Brătianu i se încredințează portofoliul de ministru al Lucrărilor Publice. Un rol deosebit i-a revenit lui Ion I.C. Brătianu, în calitate de ministru, la construcția Portului Constanța, când a trebuit să ia măsuri ferme pentru deblocarea lucrărilor oprite de antrepriza Hallier, care își epuizase fondurile.

Printre primele măsuri a fost numirea în 1897 a prof. ing. Gh. I. Duca la conducerea lucrărilor și punerea în regie a lucrărilor. Litigiul cu antrepriza Hallier a fost tranșat de un "tribunal arbitrar" înființat în 8 ianuarie

Gheorghe I. Brătianu

Certificatul de naștere al lui Gheorghe I. Brătianu, 28 ianuarie 1898. (Actul se publică pentru prima oară, după ce a fost găsit recent de tânărul cercetător Alexandru Istrate de la Institutul de Istorie „A. Xenopol” de la Iași, în Arhivele Naționale, Direcția Județeană Iași, în fond Stare civilă Ruginoasa, 1/1989 nr. 13.)

1900, al cărui președinte a fost Mihail C. Șuțu, guvernatorul B.N. O atenție deosebită a acordat Ministerul Lucrărilor Publice condus de Ion I. C. Brătianu dezvoltării rețelei de căi ferate din țara noastră. Să reținem lungimea totală a liniilor ferate în exploatare, în anul 1896, era 2879,6 km.

În următorii ani, 1897-1898, a sporit cu 200 km (100 km/an). Atunci se vor realiza liniile ferate de legătură ale vechiului regat cu Transilvania, Râmnicu Vâlcea Râul Vadului (60 km) și Tg. Ocna (42 km). Tot acum, se va realiza și o altă legătură cu Transilvania, Șoseaua Cârligu-Caprei-Frontieră pe Valea Jiului, la care, pentru prima oară la noi, tânărul inginer O. Alexandrini va executa un pod din beton de 26 m

deschidere.

Interesul tehnic al lucrării l-a determinat pe ministrul Ion I. C. Brătianu să facă o vizită, împreună cu P. Ferdinand și prof. ing. Elie Radu.

Tot în anii mandatului său, se vor înălța câteva edificii remarcabile: Palatul Casei de Depuneri și Consemnațiuni și Palatul Poștelor (azi, Muzeul de Istorie Națională).

La 27 decembrie 1908, Regele Carol I îi încredințează lui Ion I.C. Brătianu conducerea guvernului țării.

El va fi prim-ministru între anii 1908-1910, 1914-1919, 1922-1927 (12 ani).

În timpul guvernării sale, se vor înălța o serie de edificii publice remarcabile: Palatul Ministerului Lucrărilor Publice (azi, Primăria

Capitalei), Palatul Bursei și Camerei de Comerț, Palatul de Justiție Ploiești (azi Palatul Culturii), Palatul Societății Politehnice București, Catedrala Reîntregirii de la Alba Iulia, Universitatea București, Liceul D. Cantemir și altele.

La încoronarea de la Alba Iulia, Ion I. C. Brătianu, în calitate de prim-ministru, a adus coroanele Regelui și Reginei.

În anul 1925, guvernul Ion I. C. Brătianu promovează Legea pentru Unificarea administrativă, care conținea obligativitatea tuturor comunelor “ca în termen de 4 ani să-și întocmească planurile de amenajare și sistematizare.”

Țin să vă prezint proiectul de amenajare a Pieței Unirea din Oradea Mare pentru amplasarea statuii Regelui Ferdinand, proiect întocmit de arh. Duiliu Marcu și aprobat de Consiliul Tehnic Superior. Cred că Regele Ferdinand ar trebui pus pe soclul său, acum, la 100 de ani, pentru a sta de strajă la hotarul țării. Pasionat de istorie. Ion I. C. Brătianu nu și-a putut urma dorința. L-a “răzbunat”, însă, cum spunea dl acad. Ioan A. Pop, fiul său Gheorghe Brătianu (rezultat din căsătoria de o clipă cu Maria Moruzzi), fiu care avea să devină unul din cei mai mari istorici ai țării.

Sunt mulțumit că după ani, grație colaborării cu istoricul Alex. Istrate din Iași, s-a găsit certificatul de naștere al lui Gh. Brătianu, pe care-1 prezentăm pentru prima oară.

Ion I. C. Brătianu ne-a mai lăsat o moștenire, de care ar trebui să ne îngrijim, Așezămintele Ion I. C. Brătianu din București, unde a strâns un tezaur neprețuit de documente, cărți și hărți.

Prof. ing. Nicolae Noica

LEGĂTURILE ROMÂNILOR CU CREȘTINII

Primele tipărituri arabe pentru creștinii arabi. Transferuri culturale între Europa de Est și Orientul Apropiat otoman în secolul al XVIII-lea este un proiect finanțat de European Research Council (ERC), dedicat studiului celor mai vechi tipărituri arabe din Europa de Est și din Siria otomană. O echipă multinațională compusă din 17 cercetători studiază cărțile arabe tipărite în Țările Române, la Alep, Constantinopol, Khinshāra (Shuwayr, Muntele Liban) și Beirut. Membrii echipei analizează contextul și beneficiile tipăririi unor texte arabe liturgice, patristice și polemice în provinciile otomane din răsăritul Mediteranei în secolul al XVIII-lea pentru creștinii arabi din Bisericele de rit bizantin. Investigăm legăturile prin tipar dintre Țările Române și alte state est-europene, pe de o parte, și creștinii arabofoni din Imperiul Otoman, pe de altă parte, cu accent pe progresul social adus în Orientul Apropiat de cultura tiparului, la care românii au contribuit în mod esențial. Cercetarea se axează pe transferul tehnologiei tiparului din Muntenia și Moldova către ținuturile guvernate de Înalta Poartă, în beneficiul creștinilor arabofoni. În timp ce în Europa Occidentală arta tiparului s-a dezvoltat rapid după dezvoltarea tiparniței cu caractere mobile la Mainz de către Johannes Gutenberg în 1452, în Levant tiparul a devenit posibil mult mai târziu. În 1610, Mănăstirea maronită Sfântul Anton din Qozhaya (Liban) a tipărit prima carte din Orient, o *Psaltire* cu texte în siriacă și arabă, ambele în caractere siriace (nu și arabe). Un secol mai târziu, aflat între două păstoriri ca Patriarh al Bisericii Antiohiene, Atanasie Dabbās (†1724) a călătorit în Țara Românească, cârmuită de Constantin Brâncoveanu, cunoscut pentru donațiile sale generoase către Bisericele din Răsărit. Aici, Antim Ivireanul, autor și traducător de scrieri teologice, tipograf de geniu și viitor mitropolit al Ungro-Vlahiei, a gravat și a turnat caractere arabe cu care a tipărit două cărți bisericești cu text paralel în greacă și

arabă: *Liturghierul* (Snagov, 1701) și *Ceaslovul* sau *Orologhionul* (București, 1702). Dabbās a transferat apoi în Siria otomană materialul tipografic creat de Antim și a întemeiat la Alep prima tiparniță din Orientul Mijlociu, cu sprijin material de la București. În perioada 1706-1711, el a tipărit unsprezece cărți arabe, între care *Psaltirea* și *Evanghelia* (1706), *Octoiul* (1711) și o scriere proprie, un tratat despre căință și spovedanie care

reflectă certe influențe ale literaturii bizantine.

Abdallāh Zākhir, ucenic în tipografia lui Dabbās, a transferat o parte dintre uneltele tipografice de la Alep la Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul din Khinshāra, unde a tipărit, în 1734, prima carte, *Mizān al-zamān* (Măsura timpului), o traducere din limba italiană. Șaizeci de cărți arabe de cult și învățături spirituale au fost tipărite aici în secolul al XVIII-lea, unele reproducând cărți de la

Alep, altele, traduceri ale unor texte dogmatice apusene cerute de noua Biserică greco-catolică (Paolo Segneri, Giovanni Pinamonti, Francesco Rinaldi etc.).

După schisma din 1724 din Biserica Antiohiană (comemorată în 2024, la trecerea a trei secole), o parte dintre credincioși au rămas ortodocși și altă parte s-au alăturat Romei, ceea ce a dus mai târziu la compunerea a numeroase texte polemice care defineau diferențele doctrinare

RĂSĂRITENI ÎN VREMEA LUI ANTIM IVIREANUL

dintre catolici și ortodocși. Silvestru, succesorul lui Dabbās ca Patriarh al Bisericii Greco-Ortodoxe a Antiohiei (în 1724), a reluat tipărirea cărților arabe în Moldova și Valahia. Sprijinit de domnii fanarioți Ioan și Constantin Mavrocordat, Patriarhul Silvestru a tipărit șapte cărți arabe la Iași (1745-1746) și la București (1747). Echipa proiectului TYPARABIC a descoperit exemplare rare ale cărților arabe tipărite la București, inclusiv o importantă colecție de texte canonice și polemice anti-catolice. În 1750, Silvestru a întemeiat o tiparniță arabă de carte ortodoxă la Beirut (Liban), la Mănăstirea Sfântul Gheorghe, unde au fost tipărite o *Psaltire* și un *Ceaslov* (1752-1753) și, poate, primul Acatist arab al Maicii Domnului, descris recent de echipa TYPARABIC după unicul exemplar care se păstrează.

Arhim. Policarp Chițulescu întocmește un catalog sistematic, detaliat și bogat ilustrat al cărților arabe tipărite între 1701 și 1800 în Țările Române, Siria și Libanul de azi.

Un alt catalog comentat prezintă producția primei tiparnițe de limbă turcă, în litere arabe, înființată la Istanbul de Ibrahim Müteferrika, un convertit musulman născut la Cluj către sfârșitul secolului al XVII-lea. Membrii echipei publică rezultatele cercetărilor în *Open Access* într-o serie contractată cu editura germană De Gruyter (recent preluată de Editura Brill), *Early Arabic Printing in the East* (EAPE), în care au apărut deja cinci volume. În catalogul online al Editurii De Gruyter, pot fi accesate gratuit toate cele cinci volume, căutând numele seriei. Pentru a afla mai multe despre proiectul TYPARABIC, accesați www.typarabic.ro și pagina de Facebook: [typarabic](https://www.facebook.com/typarabic).

Biblioteca Academiei Române din București deține zece cărți arabe din corpusul analizat de echipa proiectului TYPARABIC, unele în mai multe exemplare.

În expoziția *Legăturile românilor cu creștinii răsăriteni în vremea lui Antim Ivireanul. Cărți și manuscrise din Biblioteca Academiei*

Române, vernisată astăzi, 16 iunie 2025, sunt prezentate piese care atestă ajutorul dat de tipografii și domnii Țărilor Române creștinilor ortodocși de expresie arabă și georgiană pentru a putea beneficia de lumina tiparului. Este ilustrată, în primul rând, munca asiduă și devotată a Sfântului Antim Ivireanul dedicată transferului tehnologiei tiparului către Biserica Antiohiană, cu Scaunul la Damasc, și către creștinii georgieni, la Tbilisi. Manuscrisele

arabe creștine expuse demonstrează interesul clerului din Țările Române pentru cultura ortodocșilor arabofoni din ținuturile otomane ale răsăritului Mediteranei. Toate aceste exponate sunt studiate de echipa proiectului TYPARABIC, care și-a propus ca unul dintre obiectivele principale ale proiectului finanțat de ERC să pună în valoare bogăția colecțiilor Bibliotecii Academiei Române și fondul important de carte arabă tipărită în secolul al

XVIII-lea în Răsărit, o colecție mai bogată decât a multor biblioteci celebre din alte mari capitale europene. Cărțile arabe expuse aici vor fi descrise în detaliu în cataloagele și lucrările pe care membrii echipei le vor publica în acces liber (Open Access) până la finalizarea proiectului TYPARABIC, la 1 iulie 2026.

IOANA FEODOROV Director Proiect ERC TYPARABIC Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române

INCURSIUNE ÎN ISTORIA TIPARULUI CU CARACTERE

Vă rog să îmi permiteți să vă invit la o împreună-vizitare, la un parcurs comun al acestei expoziții în care mă voi referi punctual la ceea ce a fost așezat cu multă grijă de colegii bibliotecari de la Biblioteca Academiei Române și de cei de la Biblioteca Sfântului Sinod. În primul rând, trebuie spus că această expoziție prezintă o incursiune în istoria tiparului cu caractere arabe destinat creștinilor arabofoni din Levant, începând cu Alexandria Egiptului, coborând spre Ierusalim, Beirut și Alexandretta, deci acele teritorii unde se aflau comunități de creștini care nu aveau posibilitatea să-și tipărească aceste cărți în limba lor. De ce nu puteau? Pentru că Imperiul Otoman, care stăpânea acele teritorii, îi supunea pe creștini la condiții economice și sociale discriminatorii și din acest motiv creștinii, de multe ori, erau forțați să abjure de la credința creștină pentru că, pe de-o parte, ei nu-și puteau plăti impozitele, care erau mai mari decât ale celorlalți, iar, pe de altă parte, ei își pierdeau lăcașurile de cult neputând plăti taxele care le erau impuse. În aceste condiții tipărirea de cărți (care ajuta la cultivarea credinței, la menținerea acesteia în rândurile comunităților creștine) devenind un deziderat greu de atins. Din acest motiv patriarhii Antiohiei, Alexandriei, Ierusalimului și Constantinopolului porneau în călătorii foarte lungi și obositoare în țările unde domneau principii creștini care aveau deschiderea de a sprijini, care doreau să contribuie la supraviețuirea comunităților creștine, aflate în mare dificultate, și atunci, și acum, din nefericire; un astfel de mecena al creștinilor ortodocși din Orient a fost domnitorul martir Constantin Brâncoveanu, care avea alături un geniu al artei tipografice, pe georgianul Antim Ivireanul, și el sfânt martir. Aceste două chipuri importante din istoria Valahiei au făcut posibilă tipărirea în limba arabă, pentru prima oară în lume, a textelor ortodoxe, adresate creștinilor ortodocși. Deci, pentru prima oară în lume, întâia carte ortodoxă în limba arabă s-a tipărit la Snagov în 1701, este vorba de un *Liturghier* cu textul bilingv, în greacă și arabă, care poate fi văzut în vitrine, atât în exemplare originale, cât și în facsimil; gravurile din această

carte, alături de altele, ilustrează planșele de pe pereți, ele arătând măiestria și grija cu care au fost executate. Cea de-a doua carte tipărită cu text arab și grec a fost *Ceaslovul*, tipărit tot de Antim Ivireanul, la București, în 1702, cu sprijinul financiar al aceluiași domnitor. Un fapt extrem de important este acela că domnitorul Constantin Brâncoveanu nu a finanțat numai acest început al cărților arabe, ci a asigurat suportul financiar pentru instalația tipografică exportată în Siria, la Alep, prin patriarhul Atanasie al III-lea Dabbas, un apropiat al lui Brâncoveanu și al lui Antim Ivireanul. Așadar, patriarhul Atanasie al III-lea Dabbas nu a luat cu el numai cărțile imprimate cu literă arabă la Snagov și la București în 1701 și 1702, ci și utilaj tipografic și meșteri care să pună tiparnița în funcțiune. Așa a fost instalată la Alep, în Siria, o tiparniță din producția căreia se păstrează destule exemplare în lumea arabă, dar, surprinzător, și la Biblioteca Academiei Române, singurele din țară, de altfel, așezate acum în vitrine în cadrul expoziției; între cărțile apărute la Alep se numără *Evangelhia*, tipărită în 1706 într-o ediție cu comentarii și una cu textul exclusiv al *Evangeliei*, o *Psaltire*, tipărită tot în 1706 care păstrează pe versoul foii de titlu un superb blazon al lui Brâncoveanu, care reprezintă, evident, dovada nu numai a finanțării activității tiparniței de la Alep, dar și a recunoștinței comunității arabe ortodoxe din Alep, din Siria. La Alep s-au tipărit mai multe lucrări, mai exact 11 titluri, unele reluate în ediții succesive, deoarece la începutul secolului al XVIII-lea, exista o nevoie acută de carte, în special liturgică, pentru slujbele din biserici, manuscrisele fiind foarte scumpe, afirmație făcută chiar de către patriarhul Atanasie al III-lea Dabbas; în plus, dura foarte mult reproducerea unui text de mână și atunci, tehnica tiparului a permis răspândirea cu ușurință și cu repeziciune, în arealuri mai largi a liturgiilor și a rugăciunilor din *Ceaslov* care acoperă, de fapt, mare parte din cultul ortodox, care, se știe, se construiește în jurul sfintei liturghii. Un alt aspect trebuie precizat acum. Orientul, în general, s-a interesat mai mult de poezie și de rugăciune, de

mistică, deși a dat dogmatisti de mare valoare, cum este Sf. Ioan Damaschinul, deci din Damascul Siriei; orientalii au evitat speculațiile teologice și au beneficiat mai degrabă de cateheza care se făcea prin liturghie și prin rugăciunea din biserici; de aceea, pentru prima oară în lume, tiparul arab ortodox s-a inaugurat cu Liturgia și *Ceaslovul*. Au apărut în continuare la Alep, *Evangelhiile* cu sau fără comentarii, *Psaltirea*, *Apostolul* cu comentarii, o mică scriere

despre pocăință, volume de omilii ale Părinților Bisericii. Un aspect despre care nu aveam decât vagi informații până la deschiderea activității proiectului ERC TYPARABIC coordonat de Ioana Feodorov este acela că, în continuare, Țările Române nu au abandonat proiectul de susținere a creștinilor din Levant. Un alt corifeu al misiunii ortodoxe printre creștinii arabofoni a fost patriarhul Silvestru al Antiohiei care, la mijlocul secolului al XVIII-lea, a venit adeseori în

ARABE DESTINAT CREȘTINILOR

Valahia și în Moldova fiind primit cu multă căldură de către domnitorii Constantin și Ioan Mavrocordat, fiii marelui domnitor Nicolae Mavrocordat; cei doi domnitori au finanțat tipărirea unor cărți foarte importante despre care de abia aveam unele modeste mențiuni. Acum, trebuie să repet, grație acestui proiect și echipei de cercetători ai ERC TYPARABIC, a sporit numărul de cărți descoperite recent, tipărite în arabă la Iași și la București, la mijlocul secolului al XVIII-lea; cu ocazia cercetării bibliotecilor și colecțiilor din Levant și din Occident nu doar că am aflat de existența acestor cărți, dar am putut să le și vedem, să le studiem și să publicăm studii despre ele. Prin aceasta arătăm, că de fapt, contribuția românească la susținerea creștinilor arabofoni a fost mult mai bogată, mult mai diversă. După ce o parte din Biserica Ortodoxă din Siria s-a unit cu Roma, în 1724, au apărut disputele asupra unor deosebiri dogmatice dintre ortodocși și greco-catolicii susținuți de misiunile iezuite trimise în Orient de papa. Deoarece creștinii ortodocși nu puteau să își afirme poziția doctrinară, ei neavând un sprijin precum adversarii lor de la Roma, patriarhii ortodocși s-au îndreptat, din nou, spre bunăvoința și sprijinul Țărilor Române.

Astfel, patriarhul Silvestru al Antiohiei care a păstorit între 1724-1766, deci la mijlocul secolului al XVIII-lea, a imprimat la Iași și la București câteva cărți, unele de rugăciune, altele care exprimau poziția ortodoxă în fața provocărilor dogmatice ale uniților. În expoziție, sunt prezente unele exemplare (extrem de rare azi) din cărțile de polemică tipărite la Iași în 1746 și la București în 1747. La Balamand, în Liban, am cercetat împreună cu Ioana Feodorov un exemplar din *Liturghierul* tipărit la Iași, exclusiv în limba arabă, în 1745. Gravurile acestei cărți frumoase sunt prezente în planșele care decorează spațiul expozițional dedicat evenimentului nostru.

Au fost descoperite și alte dovezi ale demersurilor editoriale aparținând patriarhului Silvestru al Antiohiei. Este vorba despre noi titluri imprimate la

Beirut, deci după 1750, acolo unde ilustrul prelat a deschis o tipografie. Unele exemplare, cum sunt Psaltiri sau Acatiste, au fost din păcate, vândute la licitații, fiind foarte rare și, deci, încă greu accesibile. Patriarhul Atanasie al III-lea Dabbas (+1724) a avut un ucenic, Abdallah Zakhir, care, în 1711, l-a părăsit pe părintele său și, mai târziu, a întemeiat o tipografie, la mănăstirea melkită Sf. Ioan Botezătorul, unită cu Roma, la Kinshara în muntele Liban; acolo el a tipărit cărți până în 1748 când a murit. Meșteșugul său a fost continuat de alți ucenici, astfel încât, la Kinshara, întreg secolul al XVIII-lea, au apărut zeci de ediții de carte de cult sau de instruire creștină traduse din limbi occidentale, care aveau ca scop mai degrabă cultivarea credinței, decât polemica. Biblioteca Academiei posedă o *Evangelhie* tipărită la Kinshara, în 1776, expusă și ea în vitrine, împreună cu planșe care reproduc gravuri și instrumentarul tipografic utilizat în tiparnița din Muntele Liban. În vitrinele expoziției poate fi întâlnit un *Acatist*, imprimat la Snagov, în 1698, de Antim Ivireanul, un unicat, care se găsește numai în colecțiile Bibliotecii Sinodale, lângă care a fost pusă o reproducere dintr-un *Acatist* arab, imprimat la mijlocul secolului al XVIII-lea; cele două cărți au fost deschise la două gravuri identice, cea cu

Bunavestire, ceea ce arată că tipărirea românești au constituit surse pentru tipărirea arabe, inclusiv din punct de vedere grafic, nu numai din punct de vedere al textului liturgic în sine. Sunt prezente și câteva așa-zise cărți de iertare a păcatelor, care erau, de fapt, adeverințe de milostenie, distribuite creștinilor darnici de patriarhii orientali în scopul colectării de fonduri pentru Locurile sfinte. De asemenea, în expunere sunt prezente două facsimile ale *Liturghiilor* imprimate la Snagov la 1701, în cadrul proiectului nostru ERC TYPARABIC, acestea reproducând atât măiestria literei și a gravurilor datorate talentului antimian, cât și legăturii brâncovenești confecționate din piele cu ornamente aurite. Pentru că aceste cărți sunt foarte rare, putem afirma că este un miracol că într-o bibliotecă din România, cum este cea a Academiei Române, se păstrează împreună, atât de multe titluri de carte arabă, pentru că, evident, aceste cărți în limba arabă nu se adresau unui public românesc și, prin urmare, ele au fost colecționate de puținii cunoscători de limbă arabă de la noi, fie adunate ca niște curiozități și păstrate, ca și manuscrisele pe care le puteți vedea, în arabă și în georgiană, în cabinetele de curiozități ale colecționarilor. Tot în vitrine se poate vedea o altă dovadă a

mecenatului lui Constantin Brâncoveanu, de data aceasta pentru creștinii georgieni. Este vorba despre o frumoasă *Evangelhie*, imprimată la Tbilisi, în 1709, pe care semnează cu mâna sa, chiar Antim Ivireanul; el o dăruiește și o dedică susținătorului credinței din această parte de lume din Caucaz, Georgia de astăzi. Nu în ultimul rând, aș vrea să menționez faptul că în vitrine se află expuse numai jumătate din volumele de studii ale membrilor echipei ERC TYPARABIC, important de precizat fiind și faptul că fiecare cercetător, membru al echipei a tipărit multe alte studii care nu se regăsesc în aceste volume colective, dar se regăsesc în open access, deci la îndemâna oricui, oricând.

În încheiere, aș vrea să mulțumesc directorului acestui proiect, dna Ioana Feodorov, gazdei noastre, Biblioteca Academiei Române și colegilor bibliotecari de aici și de la biblioteca Sfântului Sinod care au contribuit la realizarea acestui eveniment. Expoziția reprezintă un prilej de a cunoaște în profunzime, așa cum cercetătorii echipei noastre au reușit să demonstreze, contribuțiile, grija și iubirea creștinilor din Țările Române pentru frații lor creștini din Levant.

Arhimandrit Policarp Chițulescu

HRISOAVE ORNATE CU

Colecția de Documente Istorice a Bibliotecii Academiei Române din București, formată treptat, prin donații și achiziții, conține piese de mare valoare pentru istoria românească și universală deopotrivă, conservând și în același timp punând la dispoziția cercetătorilor materiale cu date ce pot fi din plin valorificate prin studii de factură social-economică, lingvistică sau cultural-religioasă. Pentru articolul de față am selectat câteva hrisoave, adică acte oficiale, emise de domnii Țării Românești în secolele XVII-XVIII, care se particularizează printr-o formă artistică deosebită, fiind frumos ornate cu miniaturi florale și cu icoane. Ne-am oprit la acte care se referă la Episcopia de Buzău, pe de o parte pentru că aici a existat o veche tradiție a școlii de caligrafie și miniaturistică, ce a înflorit în mod deosebit în timpul păstoririi ierarhului Luca, menținându-se însă ca o caracteristică a documentelor muntene până în secolul al XIX-lea, iar pe de altă parte pentru că anul acesta, 2025, se împlinesc cinci sute de ani de la prima atestare documentară a unui ierarh de Buzău, anume Paisie (menționat în actul din 8 septembrie 1525). Cu alte ocazii, punând în valoare hrisoave decorate cu icoane, spuneam că acestea trebuie privite ca o categorie aparte a actelor de cancelarie ornate cu alte tipuri de miniaturi (vegetale, heraldice), ele fiind, în același timp și dovezi ale măiestriei artiștilor din acea vreme, precum și adevărate mărturii ale unui stat cu o mentalitate și ideologie statală de factură creștină, chiar dacă, aflat din punct de vedere politic, sub suzeranitate otomană (statut care îi limita independența, dar îi garanta autonomia, deci și domnia și Biserica). Foarte frumoase sunt însă și motivele florale pe care le regăsim (în comparație cu icoanele) cu mult mai des pe actele de cancelarie muntene, fiind realizate cu cerneluri colorate (roșu, verde, albastru, portocaliu, galben, violet, pe nuanțe pastelate sau vii) și cu lichid de aur, redată fie în frontispiciu, fie sub text, de o parte și alta a cartușului cu

semnătura autografă a domnului, fie încadrate în chenarele laterale sau atârând de monograma domnească. Florile erau de diferite tipuri, trandafiri, narcise, floarea-soarelui, bujori, etc, însă de la începutul secolului al XVIII-lea ne atrage atenția și laleaua, un detaliu folosit frecvent și în arta otomană a timpului. Un frontispiciu frumos ornat cu două buchete de flori, de o parte și alta a stemelor reunite ale Țării Românești și Moldovei, plasate într-un medalion central, observăm la actul din 15 aprilie 1721 (cu cota Doc. Ist., XCIV/89), prin care Nicolae Mavrocordat, domnul Țării Românești, întărea Episcopiei de Buzău schitul Ulmeasa din jud. Buzău, cu toate moșiile care țin de el. La începutul textului domnul dădea și câteva detalii despre istoricul episcopiei, dar și

al metohului; documentul era acordat: "sfintei și dumnezeieștii Episcopii de la Buzău, care iaste făcută și înălțată den temeliia ei de răposatul Io Matei Basarab voievod, unde să cinsteste și să prăznuiască sfântul hram Adormirea Preasfintei Stăpâanii noastre Născătoarei de Dumnezeu și Pururea Fecioară Maria și Sfinției Sale cinstitului și de Dumnezeu iubitoriu părintelui nostru Kir Ștefan episcopul și a tot săborul sfintii episcopii, ca să aibă a ținea și a stăpâni schitul Ulmeasa ot sud Buzău, cu moșiile și cu toate altele câte sânt supt stăpânirea acestui schit, carele iaste făcut de Mihaiu logofătul Vernescul, feciorul lui Mihai logofătul Vernescu și de jupâneasa lui Mariia și iaste închinat de dânsii Sfintei Episcopii". Printrun act din 3 martie 1731 (Doc. Ist.,

XIV/92), Mihai Racoviță voievod întărea Episcopiei de Buzău vinăriciul (adică taxa pe vii, pe care domnia o ceda în favoarea mănăstirii) din Dealul Bonțestilor: "Ca să fie sfintii episcopii milă de la Domniia Mea, să aibă a luarea în toți anii tot vinăriciul domnescu den Dealul Bonțestilor ot sud Slam Râmnic, cât s-ar afla de la tot omul câți dau vinărci domnescu, den 10 védre 1 vadră, cu părăruș și cu poclonul, după obicéiu, precum au luat și vinăricerii domnești mai-nainte vrême". Deși hramul catedralei episcopale este expres menționat în text ca fiind Adormirea Maicii Domnului, iconografia documentului se referă la Buna-Vestire, temă redată în frontispiciu. În cercetările anterioare asupra hrisoavelor cu icoane, am constatat că întotdeauna

MINIATURI FLORALE

imaginea era în strânsă legătură cu conținutul actului, cazul acesta fiind atipic. În lipsa altor detalii clare asupra existenței vreunul paraclis sau hram anterior al Bunei-Vestiri, este posibil ca miniaturistul (al cărui nume rămâne neprecizat) să se fi inspirat din alte acte, compoziția întâlnindu-se ulterior și la hrisoave ale altor comunități monahale, de pildă la cel din 1734 al Mănăstirii Glavacioc. Însă, un hram al Bunei Vestiri prăznuit la Episcopia de Buzău pare a indica un act din 19 mai 1682 (Doc. Ist., XCIV/88), prin care Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești, îi confirma privilegiile; textul se referă la acea “sfântă și dumnezeiască mănăstire ce să cheamă svinta episcopie de la Buzău, care se află zidită și înălțată de nceput den temelie de răposatul Mateiu Basarab voievod, întru cinstea și proslăvirea sfintii Veștii cei Bune cum să zice a Blagoslovitii Preasvintii Stăpânii noastre de Dumnezeu Născătoare și de-

96). Miniaturi florale (bujori și lalele, redade în frontispiciu și sub text, cu cerneală roșie și verde) conține și actul din 4 martie 1731 (Doc. Ist., XCIV/ 93), prin care Mihai Racoviță, domnul Țării Românești, confirma Episcopiei vinăriciul din jud. Buzău, pentru întreținerea a două școli, una grecească și una slovenească: “Aceștiia dar și noi urmând, m-am milostivit Domniia Mea de am miluit pre Sfânta Episcopie a Buzăului, ca să aibă a luarea în toți anii den vinăriciul domnescu ot sud Buzău, câte talere 250 vechi, cu care bani să aibă a ținea Sfinția Sa, cinstitul și de Dumnezeu iubitor părintele nostru Kir Ștefan episcopul două școale de-a pururea la Sfânta Episcopie, însă una grecească și alta slovenească. Și dascăli să fie oameni dă ispravă și învățați, cât să cade, spre procopseala ucenicilor. Și toată cheltuiala la acéste 2 școale să aibă a o face Sfânta Episcopie dentr-acești bani ce sântu ziși mai sus. Și această datorie să o aibă nestremutat, atât Sfinția Sa părintele nostru de Dumnezeu iubitoriu Kir Ștefan, cât și alți iubitori de Dumnezeu episcopi, care după vremi vor oblădui această sfântă episcopie a Buzăului”. Atenția acordată școlilor episcopale reiese și dintr-un act din 27 mai 1764 (Doc. Ist. XCV/7) emis de Ștefan, fiul lui Mihai Racoviță, în favoarea aceleiași Episcopii. Documentul, scris și decorat de renumitul cărturar Popa Flor, este bogat ornat cu flori, plasate atât în partea superioară, cât și la finalul actului, în buchete simetrice, în stânga-dreapta paginii, suspendate de monograma domnească. Într-un mod similar, un frumos buchet floral ce pare a atârna de cartușul cu semnătura autografă a domnului întâlnim și la documentul din 23 decembrie 1723 (XCV/5), al lui Nicolae Mavrocordat. În concluzie, spre deosebire de chipurile sfinte întâlnite pe documente, care erau în strânsă legătură cu gândirea religioasă, asumată la nivel oficial, de conducătorii politici ai unui stat creștin, de tradiție bizantină, miniaturile florale aveau un rol decorativ, subliniind gustul pentru frumos și talentul celor ce lucrau în scriptoriile domnești ale vremii. În același timp, actele împodobite cu miniaturi dădeau o prestanță aparte domniei.

Oana Mădălina Popescu

PRINȚESA MARTHA BIBESCU

Martha Lucia Lahovary, pe numele avut la naștere, a venit pe lume la 28 ianuarie 1886, la București, fiind cel de-al treilea copil (alături de Madeleine, născută în 1893 și Marguerite, născută în 1897) al lui Ion Lahovary – avocat și diplomat cu descendență grecească, fost ministru plenipotențiar al României la Paris, fost ministru de externe și președinte al Senatului – și al Smarandei Mavrocordat – descendentă a ramurii domnitorului moldovean Constantin Mavrocordat. Tradiția politică, diplomatică și culturală a ilustrei sale familii avea să-și pună amprenta și asupra

educată cu ajutorul profesorilor particulari și al guvernantelor, conform uzanțelor vremii, apoi și-a continuat pregătirea la o mănăstire din Belgia. La vârsta de 17 ani s-a logodit, iar în anul 1905, la nici 19 ani, s-a căsătorit – cu dispensă de la Vatican – Martha fiind catolică – cu prințul George Valentin Bibescu, nepot de frate al lui George Bibescu, domnitorul care a abdicat la 1848, devenind prințesa Martha Bibescu. Ea intra astfel într-o familie princiară care i-a cuprins pe Ana-Elisabeta Brâncoveanu, contesa Anna de Noailles și Elena Văcărescu, dar și rude

o fiică, Valentina, un moment care nu a reprezentat pentru tânăra mamă o bucurie deosebită. În primii ani de viață, micuța Valentina, avea parte de prezența mamei doar din datorie, cea care se ocupa de creșterea ei fiind bona familiei. Relația dintre mamă și fiică avea să se îndrepte abia când Valentina devenea adolescentă. În schimb, deși era mult mai puțin timp în viața ei, Valentina își adora tatăl, care nutrea pentru ea sentimente de dragoste fără limite. Din nefericire, mariajul Marthei avea să se dovedească, la scurt timp,

Academia Franceză și care o propulsa pe prințesă în rândul celor mai apreciați scriitori ai vremii. În vreme ce soțul ei își căuta fericirea în brațele altor femei, prințesa Martha și-a găsit, astfel, împlinirea în scris. Era doar prima apariție editorială a prințesei, dintr-o serie de aproape 40 de lucrări impresionante, care cuprind note de călătorie, romane autobiografice sau istorice, evocări ale unor personalități, versuri, proză, eseuri, corespondență și o serie de biografii istorice, unele dintre acestea fiind semnate cu pseudonimul Lucile Decaux. În anul 1909, prințul Wilhelm, moștenitorul tronului Germaniei, se îndrăgostește de Martha. Atât de mult încât îi scrie lui George Valentin Bibescu, soțul Marthei, cerându-i privilegiul de a corespunda cu soția lui, „cea mai frumoasă și mai inteligentă femeie din România”.

A urmat un moment special, în care Martha Bibescu se îndrăgostește de Charles Louis de Beauvau Craon, descendentul unei vechi familii aristocrate, unul dintre cei mai râvniți burlaci ai Franței la acea vreme. Sentimentele erau puternice și reciproce, iar Martha s-a confruntat cu impulsul de a divorța. Martha a decis că e nevoie de o perioadă de reflecție și se retrage la o mănăstire din Alger, la finalul căreia decide că divorțul nu este o soluție. Martha avea să declare, peste ani: „de ceea ce atât de mulți dintre prieteni au știut dintotdeauna, că el, Charles Louis, a fost adevărata mea dragoste și că nici el nu s-a împăcat vreodată cu ideea că m-a pierdut.”

În anul 1911, Maria-Nicole Darvari a vândut Palatul Mogoșoaia vărului ei George Valentin Bibescu, care l-a oferit drept cadou de nuntă soției sale, Martha, care avea să se ocupe cu renovarea palatului începând cu anul 1912. Însăși Regina Maria a fost prima persoană care a semnat în cartea de onoare a vizitatorilor palatului.

Tot în anul 1912, Martha Bibescu publică biografia istorică „Alexandru Asiaticul”, iar în perioada Primului Război Mondial, prințesa a condus un spital din București, în care erau îngrijite victime ale războiului. În septembrie 1915, colonelul Thompson, atașatul militar al Marii Britanii la București și amant al său, a ascuns în castelul de la Posada al Marthei

personalității sale.

Tragedia pierderii timpurii a fratelui ei mai mare, George, îi va afecta viața, mai ales prin prisma șocului suferit de către mama sa, care nu a fost consolată după pierderea unicului ei fiu.

Martha a suferit din pricina relației defectuoase cu mama sa, deoarece aceasta și-ar fi dorit doar fii, nu și fiice. Ghislain de Diesbach, biograf și eseist francez, a surprins, peste ani, poate cel mai exact, această stare de fapt: „Prea creștină pentru a-l ataca pe Dumnezeu, a păstrat o ranchiună tainică fiicelor ei, pentru faptul de a trăi și a deveni frumoase atunci când fratele lor nu mai era decât o umbră în regatul morților”. În copilărie, Martha a fost

franceze descendente direct din familia împăratului Napoleon Bonaparte. Despre momentul căsătoriei, prințesa avea să declare, peste ani: „Pe atunci îmi ascundeam vârsta și asta din considerente contrarii celor ce provoacă îndeobște asemenea minciuni. Căsătoria mea, de o precocitate care din secolul al XVIII-lea nu-și mai găsea locul în moravurile societății franceze, făcea mistificarea lesnicioasă: eram luată drept o fetișcană”. Tot despre acest moment al vieții, Martha Bibescu spunea, fără nici un fel de pudoare: „A da o virgină pe mâna unui barbat este ca și când ai da un Stradivarius pe mâna unei maimuțe”. La câteva luni după căsătorie, Martha Bibescu naște

„o asociere netemeinică”, ambii soți aflându-se în căutarea fericirii în afara căsătoriei lor, asta în condițiile în care soții păstrau totuși o ciudată legătură de afecțiune.

Însă, prin noile legături de rudenie, Martha Bibescu a intrat în contact direct cu literatura franceză, în timp ce statutul de diplomat al soțului său i-a facilitat cunoașterea unor noi culturi. Vizitează alături de soțul său, Egiptul, apoi, George Valentin Bibescu primește o însărcinare diplomatică în Persia, unde se va afla alături de soția sa. În urma acestor călătorii, Martha Bibescu dă viață, în anul 1908, primei sale cărți, „Les Huit Paradis” (Cele opt raiuri), volum care avea să fie premiat de

UNA DIN CELE MAI FASCINANTE PERSONALITĂȚI

Bibescu documente secrete ale ambasadei, însă după doar zece zile un incendiu pus de serviciile secrete ale Puterilor Centrale distruge castelul. Momentul a făcut ca la adresa ei să fie lansate grave acuzații de spionaj. Pe de altă parte, prințesa Bibescu a dat dovadă de un curaj imens și de o generozitate aparte, fiindcă a rămas în București, în timp ce, în noiembrie 1916, autoritățile și majoritatea cunoștințelor sale se refugiau la Iași, apoi, nu doar că a îngrijit bolnavi și a încercat să le înșenineze ultimele clipe ale vieții, dar i-a și ajutat material pe unii și a eliberat mai mulți prizonieri români, grație inteligenței și diplomației sale. Informațiile furnizate de ea Curții

perroquet vert”/”Papagalul verde”, în 1924, și „Catherine-Paris” în 1927. Martha Bibescu a investit toți banii obținuți din vânzarea cărților pentru a readuce la viață locul său atât de drag, Palatul Mogoșoaia, un loc în care își va demonstra simțul puternic pentru lux și rafinament. În anul 1927, Palatul Mogoșoaia a fost reînscuturat, iar de-a lungul timpului, aici au sosit în vizită, printre alții, August von Mackensen, Charles de Gaulle, Marcel Proust, Nicolae Iorga, Regele Alfonso al XIII-lea al Spaniei, Regele Carol I al României, Regina Maria a României, Regele Ferdinand I al României sau Winston Churchill. În 1928, Martha Bibescu publică volumul de memorialistică „La

În anii celui de Al Doilea Război Mondial, Palatul Mogoșoaia a fost loc de întâlnire al diplomaților aliați, fiind, pentru câteva luni, închiriat legației elvețiene din România. Războiul a surprins-o pe prințesa angajată civic în lupta împotriva pericolului reprezentat de Rusia stalinistă.

După 6 martie 1945, moșia de la Mogoșoaia a fost luată forțat de guvernul comunist, Martha Bibescu obținând de la autorități declararea ca monument istoric a palatului, pe care încă îl mai deținea, în acte.

În septembrie 1945, prințesa a plecat însă definitiv din țară – mai întâi în Anglia, apoi în Franța –, alegând să protesteze astfel față de cursul politicii românești,

Thomson, René Jouvenel sau prințul moștenitor german, prin intermediul cărora a sperat să poată influența adoptarea unor decizii favorabile pentru România.

În anul 1954, Academia Franceză îi conferă Marele Premiu de Literatură pentru întreaga operă, iar în anul 1955 devine membră a Academiei Regale de limbă și literatură franceză din Bruxelles.

În anul 1962, primește Legiunea de Onoare a statului francez, iar în anul 1963, este desemnată consilier al președintelui francez Charles de Gaulle în problema românească, un act de recunoaștere publică a eforturilor ei de necontestat pentru țara sa natală. Unii cred că generalul

de la Iași au fost extrem de folositoare regelui și guvernului de uniune națională, însă i-au atras nu de puține ori ostilitatea administrației de ocupație. La 8 decembrie 1916, aflată la reședința sa de la Posada, primește vestea că Palatul Mogoșoaia a fost jefuit; pagubele au fost foarte mari, mobilierul a fost distrus, iar picturile au fost arse. După ce a fost acuzată de colaborarea cu trupele germane, se exilează pentru o perioadă la Londra. În anul 1920, reia lucrările de renovare la Mogoșoaia, iar în anii care au urmat, ea a publicat volumele „Isvoru, Le Pays de Saules”/”Izvor, țara sălcilor”, în 1923 (pentru care primește, pentru a doua oară, Premiul Academiei Franceze), „Le

bal cu Marcel Proust”, iar în 1936 publică biografia istorică „O dragoste tandră a lui Napoleon: Maria Walewska”. Spre finalul perioadei interbelice, mulți dintre apropiații ei mor sau se sinucid, iar soțul ei se îmbolnăvește, ea preferând să-l îngrijească în ultimele luni de viață, această perioadă dezvăluind devotamentul ei față de familie și dragostea aparte pe care i-o purta soțului ei. În anul 1941, soțul ei se stinge din viață, iar după acest moment dureros, prințesa i-ar fi mărturisit abatelui Mugnier, confidentului ei: „Părinte, n-am încetat niciodată să-l iubesc pe George. Viața ne-a învățat că adevărata dragoste nu urmează decât după multe mistere, după o ucenicie răbdătoare, tandră și dureroasă”.

lăsând palatul fiicei sale Valentina și soțului ei, Dimitrie Ghika-Comănești. În anul 1949, palatul a fost naționalizat, Valentina și Dimitrie fiind arestați. Era perioada în care Casa Dior, a cărei reclamă vie fusese timp de decenii, realiza pentru ea haine speciale, ca niște fastuoase tunici, lungi până în pământ. A urmat publicarea volumelor „Povestea unei prietenii: corespondența mea cu abatele Mugnier” (1951, 1955 și 1957). În anii care au urmat, Palatul Mogoșoaia a fost din nou devastat, colecțiile de artă au fost furate, iar în 1957, a devenit sediul secției feudale a Muzeului Național de Artă. În anii de după război, Martha Bibescu a cultivat contacte personale cu mari personalități ale vremii, cum ar fi lordul

francez a fost o altă mare iubire a ei, însă realitatea era că președintele francez a priceput, se pare, cel mai bine, cine era cu adevărat Martha Bibescu. De Gaulle i-a scris Marthei: “Pentru mine, dumneavoastră sunteți personificarea Europei.” Au urmat ultimele ei apariții editoriale, „Le Confesseur et les poètes”/”Confesorul și poezii”, în 1970, și „Échanges avec Paul Claudel”/”Corespondența cu Paul Claudel”, în 1972. Martha Bibescu a trecut la cele veșnice la 28 noiembrie 1973, la vârsta de 87 de ani, fiind înmormântată la cimitirul Père Lachaise din Paris. Pe piatra ei funerară se află inscripția: „Marthe Bibesco, écrivain français”...

Irina Protopopescu

PICU PĂTRUȚ MISIONAR ȘI CĂRTURAR

În a doua jumătate a secolului al XVII -lea, răspândirea tiparului pe scară largă are drept urmare un fenomen specific românesc, și anume faptul că modalitatea de ornamentare a cărții este preluată de la cartea manuscrisă autohtonă. Transpunerea elementelor de ornare ale cărții manuscrise în cartea tipărită apare firesc, noul limbaj al miniaturii fiind utilizat chiar în manuscrise, cu o aparență de gravură, reprezentând de fapt o etapă în evoluția artei miniaturii; culorile sunt înlocuite treptat de tentele laviurilor și ale culorilor transparente, care ulterior s-au transformat în acuarela modernă.

Alt tip de miniaturi, executate într-o singură culoare, în dorința de a imita gravura primelor tipărituri, sunt premergătoare tehnicilor gravurii moderne.

În această epocă de interferență între vechea și noua grafică, s-au remarcat câteva personalități cu pregnantă notă individuală, atât în selectarea subiectelor tematice, cât și în particularitățile limbajului plastic: Popa Flor, Sava

Popovici din Rășinari, Dionisie Ecclesiarhul, Picu Patruț, sunt doar câțiva dintre aceștia. Miniaturile lui Popa Flor (menționăm doar câteva dintre manuscrisele ilustrate de acesta: 2103, 2344, 2592 și 2958) prezintă un deosebit interes privite sub aspectul evoluției grafice, autorul acestora fiind înscris perfect în cadrul general al epocii în care își desfășoară activitatea, practicând o artă barocă, transpusă într-o viziune autohtonă.

Bogatul desen ornamental dantelat și gama cromatică delicată și rezumativă imprimă miniaturilor sale o particulară eleganță, în care nota dominantă este conferită de predominarea generală a liniei suprapuse abundant peste pata de culoare. Picu Patruț, unul dintre reprezentanții importanți ai miniaturii românești din secolul al XIX-lea, este o prezență singulară în arta miniaturii românești.

Poet al unor ilustrații pline de farmecul exprimării naive, profund pătruns de spiritul artistic local, Picu Pătruț crează imagini cu personaje și peisaje distribuite după un sensibil simț al simetriei, al ordinii și ritmurilor și cu prezența sugestivă a unor elemente specifice ambianței regionale.

Gabriela Dumitrescu

TEZAU Foaie a
Bibliotecii Academiei Române.
Calea Victoriei Nr. 125,
Sector 1, București
COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor șef:
Petre Mihai Băcanu
Redactori:
Gabriela Dumitrescu,
Lorența Popescu,
Oana Lucia Dimitriu,
Luminița Kövari,
Carmen Albu
Tehnoredactare/Prezentare grafică:
Hașegan Ștefan Dumitru
Gabriela Dumitrescu

Tezaur (București)
ISSN 2784 062X ISSN-L 2784 - 062X